

Rapport från FINNSAM:s arkivkonferens 2-4 februari 2013 i Uppsala i samverkan med Nordiskt nätverk för skogsfinnsk forskning

Text: Lars-Olof Herou

Layout: Maud Wedin

Lördag 2 februari

Efter incheckning på det centralt liggande S:t Pers vandrarhem, så följde ganska omgående en fortsättning på det närliggande **Upplandsmuseet**. Lokalen blev helt full, då de rekordmånga deltagarna (över 60) bänkade sig.

Landsantikvarie **Håkan Liby** vid Upplandsmuseet hälsade välkommen. Foto: Birger Nesholen

Håkan Liby efterföljdes av **Satu Gröndahl** (bilden) som representerade Hugo Valentin-centrum vid Uppsala universitet. Hon framhöll begreppet "etnicitet" – ett möte mellan minoriteter och majoriteten och visade på likheter mellan skogsfinnar och våra dagars minoriteter.

Forskning kring de nationella minoriteterna är av stor betydelse och hon poängterade därför vikten av konferenser som tar upp den aspekten.

Foto: Birger Nesholen

Tuula Autio

Foton: Birger Nesholen

Nina Klinge-Nygård

Magnus Elfwendahl

Utställningschefen på Upplandsmuseet **Tuula Autio** berättade om en del utställningar på temat "nationella minoriteter" som museet haft, som "Romska röster" och "Flykten från Estland".

Nina Klinge-Nygård framträdde i egenskap av finsktalande samordnare i Uppsala kommun. Hon berättade om vilken lagstiftning som gäller för minoritetsspråk i Sverige. Från 1/1 2010 kan ett förstärkt skydd för finska inom förvaltningsområden sökas av kommuner. Uppsala är en av de kommuner som numera är finskt förvaltningsområde och har förutom finsktalande samordnare även websidor på finska, finskspråkig förskola och finskt vårdboende.

Magnus Elfwendahl är stadsantikvarie i Uppsala kommun och arkeolog med keramik som specialitet. Han berättade om bakgrunden till skriften "Finnbosättningar i Uppsala", som getts ut av Kulturnämnden i Uppsala kommun.

Maud Wedin vid Hugo Valentin-centrum (bilden) är den som sammanställt häftet och som visade delar av innehållet. Hon framhöll i sin presentation att det i första hand är tänkt som inspiration till ny forskning inom ett nästan helt utforskat område. Hon presenterade dock två konferensdeltagare som ligger i startgroparna. **Sören Eriksson** från Järlåsa hembygdsförening har sammanställt material om Lövhagen som upptogs av finska bosättare. **Gunnar Larsson** kunde också meddela att han påbörjat mer forskning om skogsfinnar inom flera områden i Uppland och Västmanland.

Resten av dagen innehöll föredrag om olika aspekter på "det skogsfinska".

Foto: Birger Nesholen

Minna Nakari

Foton: Birger Nesholen

Paula Andersson

Marja-Liisa Keinänen

Marja-Liisa Keinänen från Hugo Valentin-centrum talade om sin forskning kring språk- och kristendomsundervisning i norra Värmland omkring år 1800. Avsikten är att komma åt "vanligt folks" trosvärld. Hon har främst studerat sockenstämmoprotokoll från Östmark och skrivelser och rapporter från präster. Det svenska språket är normen. Under en period på 1790-talet fick ett 70-tal barn på finnskogen undervisning i svenska, genom att skollärare avlönades via en särskild fond, men sedan upphörde bidragen och undervisningen helt. Någon undervisning på finska diskuterades inte över huvud taget.

Paula Andersson från Helsingfors universitet bidrog med ett föredrag om "Skogsfinsk språkdöd". Hon tog bland annat upp skillnader mellan att prata flytande – ofullständigt – att förstå samt hur förändringar i språket kan iakttas över tid, t.ex genom påverkan från svenskan/norskan, men även mellan generationer. Långsamt utdöende sker från att ha varit vardagsspråk tills bara hågkomster finns kvar.

Minna Nakari från Helsingfors bildkonstgymnasium berättade om sin forskning på svenska son-namn i Finland, speciellt om övergången från patronymikon till fasta son-namn. Hon skissade även något på framtida studier om skogsfinska släktnamn.

Niclas Persson från Karlstads universitet gav nya vinklingar på Carl Axel Gottlund och hans roll för det skogsfinska. Man bör se Gottlund som "ett barn av sin tid". Vilka idéer drevs han av? Var ska vi placera in Gottlund politiskt och socialt? Han var en "fennoman" som initierade en nationell väckelse bland Skandinaviens skogsfinnar. Han ifrågasatte inte bara präster utan även tanken på ett enhetligt Sverige. Maktspellet vid 1823 års riksdag var tydligt, men hans idéer hamnade även mitt i stormaktspolitikerna. I Europa fanns vid den här tiden en rädsla för "nya nationer." Det var svårt att rå på så starka krafter.

Foto: Birger Nesholen

Eva Jernqvist valde att berätta om skogfinsk andlighet med hjälp av ett bildspel om självständiga kvinnor – delvis inom sin egen släkt. Även om man var starkt religiös så kunde det kombineras med "vidskepelse." Hon visade på ett exempel ur en kvinnas almanacka från ett år: Korsmässa för skogsrådet (3/5) -Gästbud för Tor (Kristi Himmelfärds Dag) – Gästbud för Jesus (Karin-dagen 25/11). Det var inte frågan om "antingen eller" utan "både och".

Foton: Birger Nesholen

Juha Ruohonen är arkeolog vid Åbo universitet och har specialiserat sig på så kallade likholmar. Han har grävt ut 190 likholmar och uddar i Finland av de 1200-1400 som finns. Det finns många permanenta, men även tillfälliga begravningsplatser. Anledningen till dessa begravingar var de långa avstånden till kyrkan, men även bristande kontroll. Ibland kan det kanske även vara speciella pest- eller kolerakyrkogårdar. I Skandinavien finns säkert också många likholmar. Man kan hitta dem med hjälp av kartor, till exempel genom att leta efter holmar eller uddar som börjar på Ruumi-, Kalma-, Akka- m.m.

Middagen avnjöts i Upplandsmuseets café i form av en thai-buffé under trivsamma former. Deltagarna saknade inte samtalsämnen och stämningen var på topp.

Foto: Birger Nesholen

Söndag 3 februari

Dagen inleddes med en uppfriskande promenad på ca 25 minuter från vandrarhemmet till **Arkivcentrum** och **Institutet för språk och folkminnen** där resten av dagen tillbringades.

Foto:
Jan Myhrvold

Forskningschef **Mats Wahlberg** inledde med att presentera verksamheten med den jättelika lappkatalogen över ortnamn, uppteckningar av folkminnen och dialekter.

Vidare redogjorde han för bokutgivning och namngranskning av nya kartor m.m.

Foto: Birger Nesholen

Marlene Hugoson (bilden) förklarade hur folkminnesavdelningen (DFU) var upplagd. Sedan vidtog tid för egen forskning. Då var Marlene och **Susanne Nylund Skog** i högsta grad hjälpsamma. Det gäller i lika hög grad Mats Wahlberg, som verkligen ställde upp mer än vad man kan fordra.

Foto: Birger Nesholen

Tiden för egen forskning utnyttjades effektivt. I förgrunden fr. v. syns Susanne Swedjemark, Jan-Erik Björk och Ingrid Jansson. Foto: Birger Nesholen

Lunchen intogs i "Kyrkan", som dock inte är någon kyrka utan en samlingsal högst upp i Arkivcentrums byggnad. Foto: Birger Nesholen

Efter den egna forskningen så var det sedan tid igen för **Mats Wahlberg**. Han är ju tidigare känd inom FINNSAM som expert på finska ortnamn från främst Söfölen. Nu fick han tillfälle att visa många exempel på olika typer av dessa ortnamn, liksom en lista över socknar där finska namn förekommer. Mats efterlyste bidrag för att komplettera, vilket den samlade expertis som fanns i salen villigt bidrog med.

*Foton:
Birger Nesholen*

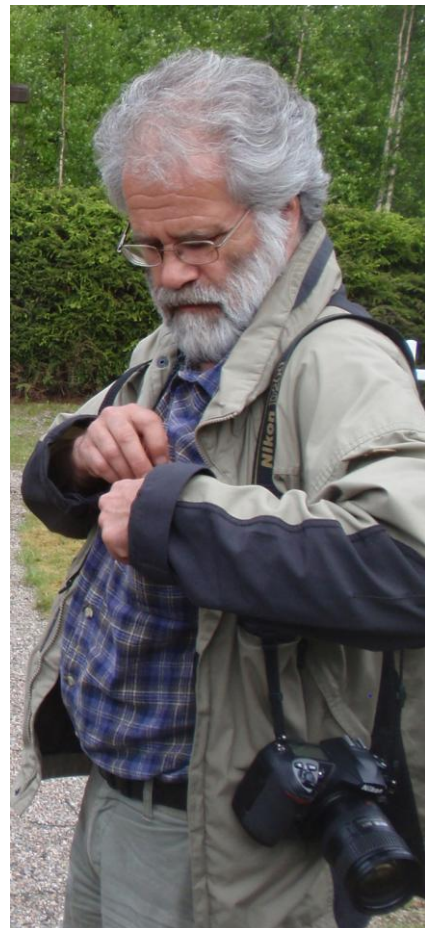

Tuula Eskeland från Köpenhamns universitet var nästa föreläsare. Hennes presentation handlade om ortnamn som bildats av finska släktnamn. Vid en jämförelse mellan tre socknar i Savolax och flera finnskogssocknar i Norge så visade det sig att det var en betydligt högre procentuell andel av denna typ av ortnamn i Norge än i Finland.

Maud Wedin återkom med en motsvarande undersökning för de skogsfinska områdena norr om Dalälven. Det visade sig att de flesta ortnamnen som byggde på finska släktnamn fanns på Orsa Finnmark och i Gästrikland, men även i Medelpad och i Hälsingland.

Birger Nesholen från Norsk Skogfinsk Museum (bilden) redogjorde för arbetet med "Turkart Finnskogen" (3 blad). På dessa kartblad finns 550 fler finska ortnamn än på de vanliga kartorna. Dessutom är de finska namnen påförda med annan färg, så att fördelning är visuellt tydlig. I Norge har beslutats att införa obligatorisk vägnamnsadress. Kommunerna betalar skyltningen och hanterar arbetet på olika sätt, vilket kan vara både positivt och negativt då det gäller de skogsfinska ortnamnen.

Foto: Maud Wedin (fotot taget vid ett skogsfinskt fältseminarium i Fågelsjö 2012)

Dagens sista föreläsning hade inga skriftliga källor som grund, utan visade vad man kan utläsa genom att gräva i marken. **Stig Welinder** (prof. em. i arkeologi från Mittuniversitetet) menar att vi egentligen vet väldigt lite om hur 1600-talets skogsfinnar levde och bodde.

Foto: Jan Myhrvold

De skriftliga källor som tagits som utgångspunkt är mycket senare och en tillbakaskrivning tidsmässigt av de uppgifterna ger ingen sanning. Han har på senare år lett några utgrävningar av skogsfinska bosättningar i Hälsingland, Medelpad och östra Dalarna från främst 1600-talet. När man gräver söker man människor och deras relationer och sociala processer. Föremålen berättar om människorna. Detta sätt att läsa fynd har bland annat lett till att det gått att visa att man på 1600-talets finnskogor inte alls var isolerade. Fynd har gjorts av keramik från Tyskland, vilket vidimerades av experten **Magnus Elfwendahl**. Det för oss "skriftlärd" mest anmärkningsvärda är beviset på att skogsfinnarna använde tegel i sina ugnar och hade glasfönster i sina rökstugor.

Kvällen avslutades med en god grekisk buffé uppe i "Kyrkan". *Foto: Birger Nesholen*

Måndag 4 februari

Vi började dagen med samma långa stärkande promenad som gårdagens. Denna dag var det **Landsarkivet** som väntade.

Jan-Erik Björk visade några originalhandlingar från Landsarkivet på storbildsskärm. Den som så önskade fick sedan bläddra i handlingarna (med vita handskar) och även fritt fotografera. De handlingar det var fråga om var "Finntorpen i Dalarne år 1726" och "Förteckning över inhysesfolk i Fryksdalen 1674". Båda dessa finns i tryckt form. Det mest sensationella, enligt undertecknad, var dock det fynd som Jan-Erik gjorde i arkivets samlingar bara några dagar innan konferensen.

Det gällde en mantalslängd från 1674 från Hällefors (min hemsocken). I kolumnen, bredvid de svenska namnformerna, var det tillskrivet ca 30 svårtolkade finska släktnamn, varav nästan hälften tidigare okända. Applåder och visslingar till Jan-Erik från en gammal släktnamnsnörd!

Foto: Jan Myhrvold

Jan Myhrvold presenterade hur det norska arkivväsendet var upplagt samt visade på vilka skillnader och likheter som finns jämfört med Sverige. Tanken är: Allt är gratis! (Fan tro't sa Rellingen). Det finns ett Riksarkiv (NRA) även i Norge och tre Statsarkiv som rör skogsfinnar (Hamar, Kongsberg, Oslo). Men det finns inget Krigsarkiv eller någon Hovrätt – inte heller några husförhörslängder. Man får i stället läsa Panteböcker och Folketellinger. Den viktigaste källan för forskning om skogsfinnar är Finnemanntallet från 1686, som finns i tryck – men i två något olika versioner på arkiven.

Det finns två möjligheter att undersöka släktskap via DNA: 1) Y-kromosomanalys – på rak farslinje – far fars fars fars ... 2) Mitokondrieanalys - på rak morslinje – mor mors mors ...

Foto: Birger Nesholen

Y-DNA skiljer tydligt ut "det finska" från "det skandinaviska", men är ju osäkert på andra sätt. Man trodde vid starten för några år sedan att man skulle kunna följa många släkter tillbaka till ursprunget i Finland. Hittills har man dock bara lyckats med två släkter – Lehmoinen och Mulikka, men projektet är nytt och optimismen är fortfarande stor.

Jan-Erik Björk återkom med en redogörelse för hur man hittar fram till skogsfinnarna i de svenska arkiven. Det finns kyrkböcker, mantalslängder, militära längder, domböcker, kartor m.m. Man bör leta efter vissa "markörer" i de olika källorna: Till exempel typiska förnamn – typiska ortnamn - vilka byar räknas som finnbyar – noteringar om svedjande, rior med mera.

Jan-Erik menade att man ska försöka hitta material som inte är så lättillgängligt. Man ska sätta arkivarbetarna på prov – ofta tycker de att det är stimulerande. Slutligen tipsade han om Bruksarkiven och Häradsrättens ineliggande handlingar.

Engagemang lönar sig ofta – men den här gången missade jag tåget hem.

/Lars-Olof Herou

Britt Karin Larsen, författare av skogsfinsk skönlitteratur, i samspråk med Tuula Eskeland och Paula Andersson. Foto: Birger Nesholen

Tusen tack till alla våra sponsorer

LETTERSTEDTSKA
FÖRENINGEN

